

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

У статті розглядається можливість впливу науково-методичного середовища педагогічного коледжу на професійний розвиток майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: середовище, науково-методичне середовище, професійне становлення особистості.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Інтерес до проблеми середовищного підходу до професійної підготовки майбутніх педагогів зумовлений особливостями професійної праці, що постійно ускладнюються і вимогами, що висувуються до особистості сучасного фахівця педагогічної сфери. Проблема використання виховного потенціалу освітнього середовища в різних типах навчальних закладів України потребує дослідження її науково-методичного аспекту як важливого чинника професійного становлення особистості майбутніх педагогів початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема середовища як фактора становлення індивідуальності, професіоналізму вчителя привертала увагу дослідників у всі часи. Створення середовища в навчальному закладі є пріоритетним напрямом методичної роботи. За радянських часів освітнє, культурне середовище підмінялося поняттям "ідейна атмосфера", що негативно позначалося на культурному рівні навчального закладу. Казарменний дух школи (І. Бестужев-Лада), авторитарність у відносинах учителів та учнів (А. Адамський), відсутність культурного середовища, бездуховність (Е. Белозерцев), наслідувальний характер у педагогічній практиці (І. Гончаров) – все це актуалізує необхідність більш детального вивчення специфіки освітнього, педагогічного середовища, структурних компонентів, визначення шляхів і засобів його створення в практиці навчальних закладів.

Сьогодні проблема полягає в забезпеченні природного середовища педагогічних коледжів, яке професійно живить і науково-методично збагачує особистість майбутніх учителів початкової школи. На значущість цієї проблеми вказував ще Д. Ліхачов, зазначаючи, що "в освітній установі, що виконує роль транслятора культурних цінностей та виховання людини культури, повинно бути сформоване таке культурне середовище, в якому живуть не тільки національні цінності, а й цінності, що належать усьому людству" [2, с. 98].

У роботах філософів і педагогів велика увага приділяється соціальному та культурному середовищу. На думку дослідників, процес особистісного становлення повинен протікати в умовах, які підтримують процеси розвитку індивідуальності, духовності та моральності, тобто в культурному середовищі. Так, Н. Крилова вважає, що особистість реалізує себе в середовищі, завдяки культурним практикам, які відтворюють зразки культурного життя, організують проектний досвід, надаючи можливість кожному діяти на особистісному рівні, активно і відповідально [1]. У просторі навчального закладу перетинаються різні його аспекти: соціальний, культурний, освітній, які тісно взаємопов'язані між собою і взаємопроникають один в одного, накладаючи відбиток на характер його середовища.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових роботах досліджувалися сутність, структура, особливості освітнього простору і педагогічного середовища, що становлять його мікросередовище, принципи середовищного підходу в їх адаптації до професійної підготовки педагогічних кадрів. Однак не були досліджені можливості науково-методичного середовища в професійному розвитку та самоствердженні у професійній діяльності майбутніх учителів початкової школи, не розглядався вплив науково-методичного середовища на результативність педагогічної праці і професійне зростання студентів в умовах педагогічного коледжу, можливості підготовки їх до проектування науково-методичного середовища в самостійній учительській роботі.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в розкритті сутнісних характеристик науково-методичного середовища педагогічного коледжу, можливості впливу на професійний розвиток і самоствердження студентів, дослідження шляхів і способів її проектування майбутніми вчителями початкової школи у самостійній педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Якісна професійна підготовка можлива у випадку навчання студентів усвідомлювати оптимальне співвідношення індивідуальності і середовища, гармонізувати зусилля особистості і середовища, їх взаємодію у створенні необхідних умов для професійного становлення майбутніх учителів початкової школи. Особистість і середовище повинні виступати не взаємовиключаючими елементами, а взаємно обумовленими складовими компонентами єдиного цілого. У педагогічно регульованому і керованому науково-методичному середовищі педагогічного коледжу у студента різко зростає потреба не тільки в оволодінні знаннями, вміннями і навичками, а й у необхідності самостійного здобування і перетворення їх у цінності, прагнення до осмисленого і нестандартного застосування в педагогічній практиці.

Поняття "освітнє середовище" – це сукупність умов, що забезпечують результативність освітнього процесу і становлення особистості. У цьому плані має місце взаємодія, взаємовплив суб'єкта і освітнього середовища. Освітнє середовище вписується в механізми розвитку особистості, а з іншого боку, забезпечує результативність освітнього процесу в професійному становленні майбутнього фахівця. Середовище покликане створити умови для професійного зростання студентів, допомогти їм набути впевненості у правильності професійного вибору, адаптувати їх до реальної педагогічної праці і умовам, в яких вона протікає, створити механізми сприяння та психологічної підтримки, надання допомоги в становленні суб'єктності, індивідуальності кожного студента, стимулювати ціннісно-моральний, когнітивний, комунікативний, науково-методичний види їх діяльності.

Середовище живить ціннісно-смісловий розвиток особистості, створює передумови для професійного зростання –

здатності майбутнього вчителя розуміти, формулювати і вирішувати професійні проблеми і завдання професійного саморозвитку, проявляти більш високий рівень активності, самостійності, особистісної самореалізації, досягати стійкого професійного успіху.

Середовище навчального закладу забезпечує студентів можливість ухвалення в образ свого професійного "Я", сходження до індивідуальності і розвиток рефлексії, накопичення суб'єктного досвіду, усвідомлення професійно-особистісного сенсу.

Завдання педагогічного коледжу полягає в тому, щоб забезпечити якісний освітній процес, здатний запускати механізми особистісного розвитку та управляти педагогічно освітнім середовищем. Неможливо забезпечити якість освітнього процесу без створення "такого культурно-інформаційного середовища освіти, технологічна оснащеність та архітектура якого відповідає сучасним досягненням науки і практики в сфері освіти" [3, с.110], яке здатне забезпечити рух студента до високого рівня компетентності, професійної зрілості та науково-методичної творчості.

Недооцінка середовища, різних його змістовних аспектів, породжує "потворне" рішення багатьох педагогічних проблем, пов'язаних, насамперед, з підготовкою конкурентоспроможних кадрів у сфері освіти. В умовах глобалізації освіти стає впливовим фактором міжнародна стабільність. У взаємозв'язку зі світовим економічним, науковим і культурним простором створюється єдиний освітній простір, важливою характеристикою якого є науково-методичне середовище освітніх установ різного типу.

Взаємодія освітнього процесу з сукупністю умов проявляється в різних видах діяльності. Сукупність цих умов відповідає характеру педагогічної діяльності і вимогам, що пред'являються до особистості сучасного вчителя. Тому останнім часом багато говорять про роль педагогічного середовища освітньої установи, важливою складовою якої є науково-методичне середовище. Науково-методичне середовище – це сукупність умов, що забезпечують результативність професійного зростання, оволодіння науково-методичними цінностями педагогічної дійсності на основі взаємодії, співробітництва та співтворчості учасників педагогічного процесу, що стимулюють розвиток професійного становлення студентів і рівень їх готовності до створення в початковій школі атмосфери наукового пошуку, розробки авторських програм і проєктів, науково-методичного забезпечення освітнього процесу.

Відмінною рисою середовища педагогічного коледжу є використання інформаційно-процесуальної інтерпретації емоційно-інтелектуальних смислових полів досліджуваних явищ, соціально-комунікативних відносин у педагогічній дійсності. Викладач коледжу проявляє суб'єктність не тільки в процесі передачі навчальної інформації, а й у тому, що він сам здобуває знання і відкриває їх у ролі дослідника. Підвищення якості професійної підготовки студентів передбачає об'єднання двох аспектів викладацького та дослідницького в навчальному процесі. Потрібні інноваційні програми, побудовані на альтернативній основі. Вони дозволяють на новому рівні взаємодіяти суб'єктам навчального процесу, обмінюватися досвідом, самовизначатися в якості суб'єкта, особи і творця педагогічного середовища як фактора їх професійного саморозвитку.

Науково-методичне середовище як складне поняття, його сутність, структура і зміст визначаються специфікою педагогічної праці і основними видами діяльності вчителя. Вчитель-новатор ще не дослідник, але вже і не практик-емпірик. У його педагогічній роботі досліджуються елементи дослідницької праці. Учителю з установкою на інноваційну діяльність користуються діагностичними методами, є розробником авторських програм, проєктів, методичних матеріалів, технологій. О. Бондаревська, характеризуючи позицію вчителя в науково-педагогічній діяльності, вважає, що він частіше є не дослідником, а проєктувальником, творцем нового освітнього продукту. "Об'єктом і результатом його діяльності є сам освітній продукт, а не теоретичне знання про нього" [3, с. 114].

Важливою складовою вчительської діяльності виступає педагогічна наука, яка об'єднує в собі функціональні теоретичні положення, що визначають розуміння світу в цілому і конкретної педагогічної дійсності.

Процеси дослідження та перетворення (впровадження) зближуються в часі і взаємопроникають у ході освітнього процесу. Наука стає інструментом вирішення професійно-педагогічних проблем, виступає засобом перетворення педагогічної реальності. В учительській практиці отримує розвиток інноваційна діяльність, яка поєднує учителя-новатора з наукою і педагогічною практикою.

Наукова підготовка, установка на проєктування нових способів отримання знань і вирішення педагогічних проблем, виступає основою інноваційної діяльності вчителя. Педагогічні дослідження як важлива складова вчительської праці передбачають проєктування та моделювання майбутніх станів досліджуваних об'єктів, умов і шляхів їх розвитку. Учителю стає перетворювачем досліджуваних процесів, а в епіцентрі педагогічної дійсності є особистість (учень, студент). Акцент уваги вчителя-дослідника ставиться на такі аспекти: цінності та особистісні смисли, суб'єктність, професійний розвиток і становлення, освітній простір, культурно-інформаційне середовище навчального закладу. Всі ці поняття дозволяють говорити про зміну педагогічної реальності, що обумовлює ускладнення характеру і змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи. "... Педагогічна картина світу, - за твердженням О. Бондаревської, - постає сучасному досліднику у вигляді глобального освітнього простору, в епіцентрі якого знаходиться людина, що реалізує свої задатки і здібності в різних культурно-інформаційних середовищах за допомогою здійснення індивідуальної траєкторії свого розвитку, яка педагогічно забезпечується людиноподібним типом освіти, ціннісно-смисловим змістом та адекватними технологіями навчання та виховання" [3, с.116].

Сучасний учитель не може ефективно вирішувати професійні проблеми, висунуті педагогічною дійсністю, якщо він не володіє методикою наукової роботи, не має досвіду дослідницької та інноваційної діяльності і не готовий до створення науково-методичного середовища, необхідної атмосфери наукового пошуку в умовах практичної педагогічної роботи.

В. Розін відзначає, що педагогічна реальність пов'язана з новою особистісною позицією вчителя школи, з його здатністю активно діяти в ситуаціях самовизначення, самопроєктування та самореалізації. Тому, "ідеалом освіченості" стає людина, що протистоїть руйнівним тенденціям особистості техногенної цивілізації, що стала на шлях "духовної навігації". Під терміном "духовна навігація" В. Розін розуміє усвідомлення життя, сенсу і його значення, прагнення людини реалізувати намічений життєвий сценарій [4, с. 21].

Поряд з науковим баченням, осмисленням і рішенням педагогічних проблем, у практичній роботі вчителя значне місце посідає методична інновація. Методичному аспекту учительської діяльності разом з науковим підходом до її здійснення, оволодінню загальними методами проектування і перетворення педагогічної дійсності має відводитись значне місце в практичній підготовці студентів. Методична робота не повинна зводитися до розробки методичних рекомендацій, формулювання нормативних вказівок і приписів, слідування педагогічній рецептурі. Її суть полягає в роботі зі свідомістю педагогів, життєвими і професійними смислами педагогічної діяльності, формуванням їхніх позицій, у забезпеченні результативності процесу оволодіння методами проектування і перетворення педагогічної реальності.

В освітньому педагогічному просторі взаємодіють науковий та методичний аспекти вчительської праці, що актуалізують необхідність створення в навчально-освітніх закладах науково-методичного середовища, і виділення основних його характеристик.

Основними характеристиками науково-методичного середовища є:

- ставлення до школи як цілісного науково-методичного простору, де відтворюються еталони педагогічної діяльності, поведінки учнів і вчителів, здійснюється інноваційна діяльність, створюється методичне забезпечення педагогічного процесу, спрямованого на розвиток особистості його учасників;
- наявність установки і позитивної мотивації до науково-методичної роботи як важливого фактору професійного становлення особистості;
- реалізація цілеспрямованої, систематичної підготовки студентів до науково-педагогічної роботи та формування їх готовності до створення в процесі педагогічної діяльності атмосфери творчого пошуку та інноваційних методичних рішень;
- задоволення викладачів і студентів від взаємовідносин, взаємодії, співробітництва і співтворчості в ході науково-методичної діяльності;
- наявність позитивного емоційного стану на різних етапах наукової та методичної роботи в освітній установі;
- націленість учасників науково-методичної діяльності на позитивний результат, створення нового освітнього продукту, методичних рішень і знахідок, розробки творчих проєктів;
- захоплення учасників колективним науковим пошуком і творчим рішенням науково-методичних проблем;
- моніторинг, оцінка та самооцінка навчально-методичних здобутків, рівня професіоналізму в дослідженні та розробці науково-методичних проблем, які впливають з педагогічної реальності і потреб модернізації педагогічного процесу у навчальних закладах різного типу, зокрема і педагогічних коледжів;
- продуктивність науково-методичної діяльності.

Науково-методичне середовище педагогічного коледжу передбачає активізацію думки студента і його бажання шукати відповіді на запити педагогічної практики, роз'яснювати сенс педагогічних явищ і ситуацій, що впливають на результати педагогічної праці, визначати свій шлях науково-методичних рішень, організовувати навчально-виховний процес як уроки-роздуми, уроки-дослідження, уроки творчих думок і методичних рішень.

У цьому процесі науково-методичного становлення майбутніх учителів початкової школи важливо вчити вмінню звертатися до самого себе, професійно-педагогічного досвіду, усвідомлення своїх власних креативних здібностей, що дозволяє кожному студенту виділити себе з педагогічної дійсності як значиму ланку в перетворенні цієї реальності.

Науково-методичне середовище має забезпечити умови не тільки для засвоєння студентами теоретичних знань, але й оволодіння ними способами науково-методичної діяльності та прийомами створення середовища, що стимулює результативність та успішність учительської праці.

Все це переконує в необхідності в якості форми буття сучасної педагогічної освіти розглядати науково-методичне середовище як механізм професійного становлення майбутніх учителів початкової школи; як сукупність умов особистісного їх саморозвитку, самореалізації та самовизначення; як основу оволодіння прийомами і технологією його проектування в педагогічній дійсності, що сприятиме кращому розумінню умов та факторів сучасної педагогічної освіти, підготовці фахівців педагогічної сфери нової формації, що забезпечують його особистісно-розвивальний ефект.

Висновки даного дослідження. Науково-методичне середовище покликане створити умови для професійного становлення майбутніх учителів, допомогти їм набути впевненості у власних професійних можливостях, відобразити інтереси суб'єктів освіти, адаптувати студентів до реальних умов науково-педагогічної творчості і створення методичних інновацій.

Перспективи подальших розвідок. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що такий значимий аспект досліджуваної проблеми як підготовка майбутніх учителів початкової школи до створення науково-методичного середовища потребує більш широкого кола досліджень, теоретичного обґрунтування методики і технології навчання студентів педагогічного коледжу до створення цього середовища в їх майбутній самостійній професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Крылова Н.Б.* Культурология образования / Н.Б.Крылова. – М.: Народное образование, 2000. – 327 с.
2. *Лихачев Д.С.* Культура как целостная среда / Д.С. Лихачев // Новый мир. – 1994. – № 5.
3. Методологическая сфера образования: современные научные подходы : [монография] / Коллектив авторов, [под ред. профессора Е.В. Бондаревской]. – Ростов-на-Дону: Изд-во "Булат", 2007.
4. *Розин В.М.* Образование в обновляющемся мире / В.М. Розин // А.М. – 2006. – № 7.

